

หวายและการ เก็บรักษาหวาย

ชนิด อากร

หวายเป็นผลผลิตจากป่าที่นับว่ามีความสำคัญชนิดหนึ่ง มีผู้นิยมนำหวายมาจักสานและประดิษฐ์เป็นผลิตภัณฑ์เครื่องเรือน เครื่องใช้ต่าง ๆ มาเป็นเวลานาน จนถึงปัจจุบันผลิตภัณฑ์หวายก็ยังเป็นที่นิยมอยู่ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ในประเทศที่พัฒนาแล้วส่วนใหญ่จะใช้เครื่องมือ เครื่องจักรช่วยทุ่นแรงในการผลิตประเทศเหล่านี้จึงหันมาสนใจผลิตภัณฑ์ที่ใช้แรงงานฝีมือมากขึ้น แต่เนื่องจากหวายเป็นไม้เนื้ออ่อน จึงมีปัญหาเรื่องแมลงกัดทำลาย ดังนั้นก่อนการนำหวายมาประดิษฐ์เป็นผลิตภัณฑ์ จึงควรมีวิธีการรักษาเนื้อหวายให้มีคุณภาพดีกว่าเดิมด้วย

ลักษณะของหวาย หวายเป็นพืชเมืองร้อนจัดอยู่ในตระกูลปาล์มเลื้อยชนิดหนึ่ง ขึ้นและเจริญเติบโตได้ดีในบริเวณที่มีความชุ่มชื้นสูง และมีฝนตกชุก หวายเป็นไม้ที่ไม่ผลัดใบและมีรากไม่ลึก รากแผ่รอบ ๆ โคนต้นกระจายอยู่บริเวณผิวดิน คล้ายรากของมะพร้าว จึงชอบเลื้อยพันต้นไม้อื่นเพื่อยึดเกาะมิให้ลำต้นล้ม หวายมีหลายชนิดมีทั้งชนิดที่ขึ้นเป็นต้นเดี่ยว ๆ หรือขึ้นเป็นกอ บางกอใหญ่ขนาด 10-20 ต้น มักจะพบมากในป่าดงดิบ ลำต้นของหวายแต่ละพันธุ์มีขนาดแตกต่างกันไปจากขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง $\frac{1}{8}$ นิ้ว ถึง 2 นิ้ว ขนาดของลำต้นเท่ากันจากโคนถึงยอด และมีลักษณะเป็นข้อ ๆ คล้ายต้นอ้อย โยงกลางของลำหวายจะมีรูพรุนเล็ก ๆ อยู่ทั่วไป ผิวของต้นหวายมักจะเป็นมันลื่น ขณะที่หวายยังเล็กอยู่ คือเมื่อต้นสูงประมาณ 1 คอก ต้นหวายจะมีลักษณะเหมือนต้นปาล์มบางชนิด เมื่อหวายมีอายุมากขึ้นลำต้นจะเปลี่ยนจากสีเขียวกลายเป็นสีเหลืองอ่อน บางชนิดอาจมีสีแดง

คุณลักษณะและประโยชน์ของหวาย หวายมีความยืดหยุ่น เหนียว แข็งแรง สามารถตัดโค้งได้ง่าย หวายมีลักษณะเฉพาะตัว คือ มีความ

สวยงามตามธรรมชาติ เมื่อนำมาผลิตเป็นผลิตภัณฑ์หวายจะดูมีคุณค่าสูง นอกจากนี้หวายยังมีน้ำหนักเบาใช้ได้นาน ส่วนประกอบของต้นหวายสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้หลายอย่าง เช่น ลำต้น ใช้ทำไม้เท้า ด้ามไม้กวาด และอุปกรณ์กีฬา ฝักที่ลอกออกจากแก่น นำมาจักสานทำตะกร้า เครื่องตักปลา เสื่อ เก้าอี้ โต๊ะ และเครื่องเรือน เครื่องใช้อื่น ๆ ใบและใบย่อยใช้ทำมู่ลี่ เครื่องจักสาน ทำแปกมุงหลังคา และใช้แทนเชือกในการผูกมัด ใส่ในใช้ในการจักสาน และใช้เป็นส่วนเสริมแต่งให้ประติมากรรมชนิดต่าง ๆ แลดูสวยงามยิ่งขึ้น รากและผลของหวายบางชนิดสามารถนำมาใช้ทำยา และเป็นอาหารของมนุษย์และสัตว์ได้

ชนิดของหวาย หวายที่มีอยู่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีอยู่ประมาณ 500 ชนิด ในประเทศไทยเท่าที่ทราบมีประมาณ 40 ชนิด แต่ที่นิยมนำมาใช้ในปัจจุบันมีประมาณ 10 กว่าชนิดเท่านั้น แต่ละชนิดมีคุณสมบัติและประโยชน์ใช้สอยแตกต่างกันออกไป ดังนี้

หวายตะคร้ำ มี 2 ชนิดย่อยคือ หวายตะคร้ำทอง และหวายตะคร้ำน้ำ หวายตะคร้ำทองเป็นหวายที่ดีเป็นที่นิยมใช้จักสานมากกว่าหวายชนิดอื่น เพราะเป็นหวายที่มีความเหนียว ทนทาน ไม่เปราะง่าย ทั้งยังมีผิวสีเหลืองอ่อนเรียบเป็นมัน

หวายโป่ง เป็นหวายที่ใหญ่กว่าหวายชนิดอื่น เวลาจะนำมาจักสานต้องผ่าต้นให้เล็กลงตามความต้องการ หวายชนิดนี้มีคุณภาพเหนียวดี ไม่ยืดและหดตัวเมื่อถูกน้ำ โดยมากใช้ทำเก้าอี้นั่งเก้าอี้นอน โต๊ะ เตียง เบล ไม้ถือ ตลอดจนใช้มัดซุง

หวายขม ลำต้นโตเท่าหัวแม่มือ ใบเล็กยาว และมีหนามคมคล้ายต้นระกำ หวายชนิดนี้ใช้แทนเชือกผูกของเล็ก ๆ น้อย ๆ เพราะต้นเปราะไม่เหนียว

หวายน้ำ ลำต้นเล็กเท่านิ้วก้อย หนามดำ ยาว หวายชนิดนี้ นิยมใช้สานกระบุงตะกร้า ทำสาแหรก และทำเสื่อ

หวายสามใบต่อ ลำต้นโตเท่าหัวแม่มือ เป็นหวายที่มีกอใหญ่ นิยมใช้ทำพรวน ล่องแพ และใช้ในการผูกมัด เพราะมีคุณภาพเหนียวที่สุด

หวายลิง เป็นหวายต้นเล็ก และเป็นหวายชนิดเดียวที่ไม่มีหนาม จึงสะดวกในการเก็บเกี่ยว

ใช้มากในการทำตะกร้าไปจาก สำหรับมุงหลังคา และใช้มัดของ

หวายชะวัง ลำต้นเล็กเรียวยาว ใช้ทำเสื่อไม้ และไม้ถือเล็ก ๆ

หวายสะเดียง ใช้ทำตะกร้า และเครื่องจักสานต่าง ๆ มีความเหนียวแข็งแรงทนทานมาก

หวายกำพรวน เป็นหวายที่มีเนื้อแน่นและแข็งแรง ดัดงอได้ยาก มีน้ำหนักค่อนข้างมาก นิยมนำมาใช้ทำผลิตภัณฑ์เครื่องเรือนในสวนประกอบที่เป็นสวนตรง เช่น ทำพื้นนั่ง ขาโต๊ะ ขาเก้าอี้ ทำม่านหรือทำฉากกัน

หวายน้ำค้าง หวายข้อดำและหวายขี้เสียน ทั้ง 3 ชนิดนี้ เป็นหวายที่มีเนื้อแน่นละเอียด และมีความยืดหยุ่นมาก เหมาะในการนำมาใช้ทำผลิตภัณฑ์เครื่องเรือนส่วนที่ต้องมีการตัดหรือโค้งงอให้เป็นรูปต่าง ๆ

หวายหอม หวายขี้ไก่ และหวายกาหลง หวาย 3 ชนิดนี้เป็นหวายที่มีขนาดเล็ก ใช้ทำผลิตภัณฑ์เครื่องเรือน โดยใช้พันหรือผูกตรงส่วนที่ตอกตะปู หรือส่วนที่หวายต่อกัน เพื่อให้มีความมั่นคงมากขึ้น และนำมาใช้ตกแต่งเพื่อก่อให้เกิดความสวยงามมากขึ้นด้วย

การปลูกและการขยายพันธุ์หวาย การขยายพันธุ์หวายจะมีอยู่ 2 วิธีคือ การขยายพันธุ์จากเมล็ดและจากหน่อ แต่เนื่องจากการขยายพันธุ์หวายจากเมล็ดนั้นให้ผลไม่แน่นอน เจริญงอกงามช้ากว่าและมีเปอร์เซ็นต์การงอกต่ำ อีกทั้งยังต้องนำไปเพาะเป็นกล้าหวายก่อน แล้วจึงค่อยย้ายไปปลูก ฉะนั้นวิธีการที่จะเร่งขยายพันธุ์หวายที่ดีให้ผลรวดเร็ว จึงควรเลือกวิธีขยายพันธุ์จากหน่อ โดยพยายามรักษาหน่ออ่อนไม่ให้เน่าหรือสูญหาย ซึ่งกระทำได้ด้วยการเพิ่มความระมัดระวังในการตัดหวายให้มากขึ้น โดยตัดหวายให้เหลือคอดหวายไว้ไม่ต่ำกว่า 1 เมตร ทั้งนี้เพื่อป้องกันไม่ให้น้ำเมือกซึ่งไหลออกจากหน้าตัดของหวายที่ถูกตัดไหลลงไปโคนต้น แล้วถูกหน่อหวายเล็ก ๆ เพราะน้ำเมือกนี้เป็นพิษจะทำให้หน่อหวายตายได้

การตัดและการเก็บเกี่ยว วิธีการตัดและเก็บเกี่ยวหวายจากป่าของไทยยังไม่ดีพอ ทำให้หวายที่ตัดเก็บมามีคุณภาพต่ำ เนื่องจากหวายที่ทิ้งไว้นานจะมีราขึ้น เกิดเป็นรอยต่างจุดเล็ก ๆ มีสีน้ำตาลปนขาว เนื้อของหวาย

รอยต่างที่เกิดขึ้นจากเชื้อราที่ไม่อาจจัดหรือขูดออกได้ เพราะเชื้อราจะกินลึกลงไปในเนื้อหอย นอกจากนั้นลมจะพัดพาสปอร์เชื้อราซึ่งลอยอยู่ในอากาศรอบบริเวณปลิวไปถูกต้นหอยที่ยังเขียวอยู่ การแพร่เชื้อจะเกิดเร็วมาก โดยกินเข้าไปในเนื้อหอยลึกถึง 50 มิลลิเมตร ภายในเวลา 24 ชั่วโมง การแพร่ขยายของเชื้อราจะมีอยู่ตราบเท่าที่หอยมีความชื้นพอเหมาะต่อการเจริญเติบโตของรา การขยายตัวของเชื้อราจะค่อย ๆ ลดลงเมื่อหอยมีความชื้นต่ำกว่าร้อยละ 20 ฉะนั้นในการตัดหอยเพื่อให้ได้หอยที่มีคุณภาพดี ควรตัดหอยในช่วงที่อากาศแห้งอุณหภูมิปกติ เมื่อตัดเสร็จรีบนำเข้าสู่โกดังเก็บหอยทันที เพื่อจะได้ล้างและอบหอย แล้วจึงนำไปผึ่งไว้ในที่มีกำบังเพื่อให้หอยแห้ง แต่ถ้าตัดแล้วขนไปโกดังทันทีไม่ได้ ควรปักต้นหอยทางปลายที่มีรอยตัดลงในดินก่อนเพื่อลดการเกิดเชื้อรา เพราะที่หน้าตัดของหอยจะมีโอกาสเกิดเชื้อราได้ง่ายกว่าที่อื่น

การรักษาหอยหลังจากการเก็บเกี่ยว

คุณภาพของหอยจะเป็นตัวกำหนดราคาและความต้องการของผู้ซื้อที่จะนำไปทำผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ การเก็บรักษาหอยหลังการเก็บเกี่ยวมีหลายวิธีด้วยกัน ตั้งแต่วิธีการตามธรรมชาติง่าย ๆ ไปจนถึงการใช้สารเคมีต่าง ๆ เข้าช่วย เช่น

1. การทำให้หอยแห้งโดยการผึ่งแดด วิธีนี้จะอาศัยความร้อนจากแสงแดดเพียงอย่างเดียวไล่ความชื้นในลำหอย หลังจากผึ่งแดดจนความชื้นในหอยเหลือประมาณร้อยละ 5-10 แล้วจึงคัดหอยตามขนาดเล็ก-ใหญ่ ความยาว น้ำหนัก และความสมบูรณ์ของหอย มัดเป็นมัด ๆ เก็บไว้เพื่อจำหน่ายต่อไป

2. การล้างหอยก่อนเก็บเข้าโกดังเตรียมขาย เมื่อตัดหอยมาแล้วนำมาผึ่งแดด 2-3 วัน คัดหอยตามขนาดและคุณภาพใกล้เคียงกัน นำไปล้างและขัดด้วยทรายขาวกับเปลือกมะพร้าว นำไปผึ่งแดดจนความชื้นในหอยเหลือประมาณร้อยละ 5-10 คัดหอยตามประเภทและคุณภาพแยกเป็นมัด ๆ

3. ล้างและอบหอยด้วยซัลเฟอร์ไดออกไซด์ นำหอยมาผึ่งแดด คัดหอยขนาดกลางและขนาดใหญ่ ให้ได้ความยาวและความสวยงามตามต้องการ นำหอยมาล้างและขัดด้วยทรายขาวกับเปลือกมะพร้าว หอยขนาดใหญ่ต้องขัดก่อน

นำไปล้าง แล้วจึงนำไปอบซัลเฟอร์ไดออกไซด์นานไม่ต่ำกว่า 24 ชั่วโมง นำหอยที่อบแล้วไปผึ่งแดดอีกครั้งจนความชื้นในหอยเหลือประมาณร้อยละ 5-10 คัดหอยตามชนิดและคุณภาพของหอย ตกแต่งให้เรียบร้อยเตรียมส่งออกขาย

4. การต้มหอย นำหอยที่คัดขนาดแล้วจุ่มลงในน้ำมันผสมดีเซลและน้ำมันมะพร้าวในอัตราส่วน 1 : ใช้ความร้อน 150 องศาเซลเซียส นาน 30-45 นาที แล้วจึงนำหอยออกมาขัดแล้วขัดด้วยเปลือกมะพร้าว ผ่ากระสอบ หรือทราย จากนั้นนำไปผึ่งแดดเป็นเวลา 1-12 วัน แล้วแต่สภาพอากาศ แล้วนำมาล้างและขัดจนหอยขึ้นเงา และผึ่งแดดอีก 2-3 วัน จนความชื้นในหอยเหลือประมาณร้อยละ 5-10

5. การอบ หรือรมควันหอย วิธีนี้จุ่มหอยลงในถัง ขนาด 5 × 1 × 1 เมตร ที่บรรจุสารละลายโซเดียมไฮโปคลอไรท์ โดยใช้ไฮโปคลอไรท์ 35-45 กิโลกรัม ผสมกับน้ำให้ได้ปริมาตรเท่ากับ 3 ใน 5 ของความสูงของถัง แซ่หอยไว้นาน 1 ชั่วโมง ถ้าต้องการให้หอยขาวใช้ไฮโดรเจนเปอร์ออกไซด์ฟอก ล้างหอยดังกล่าวในถังน้ำขนาดใกล้เคียงกับถังแรก หลังจากนั้นอบด้วยซัลเฟอร์ไดออกไซด์ในห้องขนาด 6 × 5 × 3 เมตร จนเพียงพอกับความ ต้องการ ไม่ควรต่ำกว่า 12 ชั่วโมง

การประดิษฐ์เครื่องเรือนให้คงทน

ตามปกติเครื่องเรือนหอยจะไม่แข็งแรงมั่นคงเหมือนไม้ตรงส่วนของหอยที่ต่อกันระหว่างเส้นหนึ่งกับอีกเส้นหนึ่ง หรือตรงส่วนที่หอยประกบเข้าหากันมักมีการใช้ตะปูตอกบังคับไว้ในการตอกยึดต้องใช้ตะปูที่มีขนาดเหมาะกับขนาดของหอยและตอกให้จมลงไปไม่ต่ำกว่าครึ่งของเส้นผ่านศูนย์กลางของหอย จึงจะทำให้เกิดความแข็งแรงไม่คลอนแคลน แล้วใช้หอยที่มีขนาดเล็กมาพันหรือผูกตรงส่วนที่ตอกตะปูเพื่อให้มันคงยิ่งขึ้น หลังจากนั้น จึงตกแต่งให้สวยงามขึ้น

กรรมวิธีการผลิต

การใช้หอยสามารถนำทุกส่วนไปใช้ให้เป็นประโยชน์ เริ่มจากเลียดผิวนอกของหอยให้เป็นเส้นแบน เรียกว่า ผิวหอย และเลียดเนื้อในของหอยให้เป็นเส้นกลม เรียกว่า สไส้หอย แล้วแต่งให้เรียบมีขนาดเท่ากัน นำมาประดิษฐ์ลวดลายบนผลิตภัณฑ์เครื่องเรือน

หอยตามต้องการ ในการทำผลิตภัณฑ์หอยแม้จะมีผู้คิดค้นนำเครื่องจักรเครื่องมือมาช่วยให้ผลิตได้เป็นจำนวนมากก็ตาม แต่ยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร เพราะหอยเป็นวัสดุที่แตกต่างไปจากโลหะที่ผู้ผลิตสามารถนำโลหะไปหล่อหลอมให้มีลักษณะต่าง ๆ ตามต้องการได้ แต่การนำหอยมาใช้ทำได้แต่เพียง ตัด งอ โค้ง ขุดผิว แล้วนำมาประกอบเข้าด้วยกัน จึงมีเพียงเครื่องทุ่นแรงบางอย่างเท่านั้น ที่นำมาใช้ในการทำผลิตภัณฑ์เครื่องเรือนหอย ซึ่งได้แก่ เครื่องตัดหอยให้มีขนาดตามต้องการ เครื่องผ่าหอย แยกส่วนผิวและไส้ใน เครื่องขัดและขุดผิว เครื่องอบทำให้หอยมีความอ่อนตัว หุ่นสำหรับตัดให้เข้ารูป เป็นต้น ส่วนใหญ่จึงยังคงใช้แรงงานฝีมือเป็นหลักในการดำเนินการผลิต ทั้งต้องอาศัยช่างผู้มีความชำนาญ ความระมัดระวัง จึงจะได้ผลิตภัณฑ์เครื่องเรือนหอยมีรูปแบบความสวยงามน่าใช้

ปัจจุบันนี้การผลิตเครื่องเรือนหอยมีรูปแบบประเภทที่สามารถถอดชิ้นส่วน (knock down) เพื่อนำมาประกอบเป็นผลิตภัณฑ์ในภายหลังได้ ทั้งนี้เพื่อความสะดวกและประหยัดในการขนส่ง เนื่องจากผลิตภัณฑ์เครื่องเรือนหอยโดยทั่วไปมีขนาดใหญ่ การขนส่งแต่ละครั้งใช้เนื้อที่มาก การผลิตแบบ knock down จะเป็นการลดต้นทุนการขนส่งลงได้บางส่วน

สำหรับตลาดรับซื้อผลิตภัณฑ์เครื่องเรือนหอยของไทยที่สำคัญ ๆ ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส เยอรมันตะวันตก เนเธอร์แลนด์ อังกฤษ ญี่ปุ่น ออสเตรเลีย เป็นต้น

จะเห็นว่าเทคนิคในการเก็บเกี่ยวหอยและการเก็บรักษาหอยก่อนนำมาประดิษฐ์เป็นเฟอร์นิเจอร์ของไทยเรานั้น ยังไม่ดีพอ ทำให้ได้หอยที่มีคุณภาพด้อยเมื่อนำมาทำเป็นเฟอร์นิเจอร์ต่าง ๆ จึงมีความคงทนถาวรน้อยกว่าหอยที่สั่งซื้อจากต่างประเทศ ดังนั้น ผู้ค้าหอยของไทยจึงควรมีความระมัดระวังในการเก็บเกี่ยว และควรมีขั้นตอนต่าง ๆ ในการเก็บรักษาหอยก่อนนำออกขาย ซึ่งจะช่วยให้ได้หอยที่มีคุณภาพสูง คงทนถาวรและได้ราคาดีขึ้น นอกจากนี้ยังควรหาวิธีที่จะบำรุงรักษาต้นหอย และวิธีการเพิ่มผลผลิตต้นหอยให้สามารถมีวัตถุดิบสำหรับอุตสาหกรรมประเภทนี้ต่อไป

